

MUSTAFA BERHAMOVIĆ
Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu

ARHIVSKA ZBIRKA SEIDA M. TRALJIĆA

Sažetak

Ime Seida M. Traljića, historičara i predanog istraživača kulturne historije Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja, bilo je poznato i priznato ne samo u bivšoj Jugoslaviji nego i u evropskoj historijskoj znanosti i orijentalistici. Krajem jula 2019. godine njegova kći, gospođa Saida Traljić, poklonila je Gazi Husrev-begovoj biblioteci privatnu biblioteku svoga oca. Osim velikog broja knjiga, u biblioteci Seida M. Traljića nalazi se i 2427 arhivskih jedinica, odnosno više hiljada dokumenata. U ovom radu donosimo pregled arhivske građe iz biblioteke Seida Mustafe Traljića, uz napomenu da je građa arhivistički obrađena i dostupna korisnicima Biblioteke.

Ključne riječi: Seid M. Traljić, Arhiv GHB, kulturna historija BiH, Gazi Husrev-begova biblioteka

Biografija

Seid Mustafa Traljić, sin Mustafe Traljića, rođen je na Vratniku u Sarajevu, 10. 4. 1915. godine. Mekteb, osnovnu školu i prvih šest razreda gimnazije završio je u rodnom gradu, nakon čega je školovanje nastavio u Zagrebu, gdje je dovršio gimnaziju i maturirao 1940. godine. Od 1941. do 1943. godine radio je u Ministarstvu prosvjete, a nakon toga u Državnom arhivu u Zagrebu. Traljić je 1949. godine završio studij historije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a potom svoj rad nastavio na Historijskom institutu JAZU (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti) u Zagrebu. Profesionalni razvoj nastavio je usavršavanjem na Paleografsko-arhivističkom tečaju u Historijskom institutu JAZU 1949. godine, što mu je pomoglo da proširi svoje znanstvene sposobnosti i saznanja. Zadar je grad kojemu Traljić odlučuje pokloniti ostatak svoga životnog i naučnog vijeka. U Zadru je prvobitno radio u Institutu za povijesne znanosti pri JAZU, od 1957. do 1980. godine, a potom, kao univerzitetski profesor na kolegijima Opća povijest srednjeg vijeka i Hrvatska povijest novoga vijeka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zadru. Njegov naučni doprinos u Hrvatskoj, posebice historijski, vidljiv je u djelima koje su izdali instituti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti – Historijski institut u Zagrebu i Institut za historijske i ekonomske nauke u Zadru. Desetine njegovih historijskih radova obogatili su biblioteku Sveučili-

šta u Zadru iz različitih disciplina: arheologije, filigranologije, paleografije i heraldike. Seid M. Traljić ponajviše je bio historičar. Kao historičar poznao je različite oblasti iz historijskog područja, zbog čega je bio cijenjen u naučnim krugovima. Traljić je saradivao sa različitim akademijama, institutima i zavodima, u kojima je prezentirao svoje naučne i istraživačke radove. Bio je saradnik u *Enciklopediji Leksikografskog zavoda* i *Enciklopediji Jugoslavije*, za koju je napisao članak o turskom sultanu Abdul-Medžidu (1953). U Zavodu za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, odnosno redakciji *Istorijskog atlasa jugoslovenskih naroda i zemalja*, bio je zadužen da izradi tri karte: Turska osvajanja na Balkanskom poluostrvu u 15. vijeku, Dalmacija u 16. i prvoj polovici 17. vijeka i Vlastelinstvo Boreli kod Zadra i turska osvajanja naših krajeva u 16. vijeku, 1966. godine. Saradivao je i s Narodnom i univerzitetskom bibliotekom Bosne i Hercegovine, za koju je 1979. godine izradio *Vodič kroz biblioteke pravoslavne vjerske zajednice na području Bosne i Hercegovine*, kao i sa Konzervatorskim zavodom za Dalmaciju za koji je napisao članak "O baroknom oltaru u Tugarima", objavljen 1963. godine u *Prilozima povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, sv. 13; i dr.

Seid M. Traljić je bio poznat i kao istraživač, pa je tako 1950. godine od Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu dobio odobrenje da putuje u arhive i biblioteke Narodne Republike Hrvatske, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije. Cilj putovanja bio je prikupljanje građe za album filigrana koji je priređivao za izdanje Jugoslavenske akademije. U zadarskom Državnom arhivu 1956. godine istraživao je trgovačke veze Bosne sa Dalmacijom pod mletačkom vlašću.

Profesor Traljić pokazivao je posebno zanimanje za tzv. vodene znakove. U njegovoj arhivskoj zbirci nalazi se preko 1500 crteža različitih vodenih znakova.¹ S profesorom Mošinom² objavio je 1957. godine knjigu *Vodeni*

1 Crteži vodenih znakova su materijal za pripremu knjige.

2 Vladimir Mošin je ruski i jugoslavenski bizantolog i paleoslavist. Rođen je u Sankt Peterburgu 26. 9. 1894. godine, a umro u Skoplju 3. 2. 1987. godine. Utemeljitelj je ćirilčke paleografije i arhivistike na bivšem jugoslavenskom prostoru. Studirao je u Sankt Peterburgu, Tbilisiju, Kijevu, a doktorirao je u Zagrebu 1928. godine. Svoj radni vijek počeo je u Skoplju, a nastavio u Beogradu kao sveučilišni profesor. Također je u Zagrebu radio kao ravnatelj Arhiva JAZU (1947–1959), a od 1959–1967. godine radio je u Narodnoj knjižnici Srbije. U Skoplju je od 1967. godine sakupljao i objavljivao spomenike makedonske pismenosti. Osnovna djelatnost mu je bila proučavanje bizantske sastavnice u kulturama jugoslavenskih narodâ te katalogizacija i opis ćirilčnih rukopisa. Posebno su ga zanimala sfragistika, filigranologija, minijature i ornamenti, te pravopisna problematika u srednjovjekovnim ćirilčnim rukopisima. Njegova glavna djela su: *Ljetopis popa Dukljanina s komentarom* (1950), *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije* (I–II, 1952–1955) i *Vodeni znakovi XIII i XIV stoljeća* (I–II, 1957, sa Seidom Traljićem). Vidjeti: www.enciklopedija.hr (dostupno 4. 1. 2022).

znakovi XIII i XIV stoljeća, u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. To je djelo bilo zapaženo i van granica bivše Jugoslavije.

Traljić je pokazivao zanimanje za pomoćne historijske nauke, posebno za slavensku paleografiju, filigranologiju i heraldiku. Na Filozofskom fakultetu u Zadru, na Odsjeku za postdiplomske studije, predavao je predmete Slavenska paleografija i Filigranologija.

Prijavljenju doktorsku disertaciju pod nazivom “Ekonomске veze Bosne sa sjevernom Dalmacijom u osamnaestom stoljeću, s posebnim osvrtom na Zadar” nije uspio odbraniti zbog bolesti. Umro je u Zadru 22. 9. 1983. godine, a ukopan tri dana poslije u rodnom Sarajevu.

Bibliografija radova koji se nalaze u Traljićevoj arhivskoj zbirci

U arhivskoj zbirci Seida M. Traljića nalaze se mnogi njegovi autorski radovi u rukopisu. Nismo uspjeli utvrditi da li su svi njegovi radovi objavljeni u časopisima. Ovdje navodimo neke od tih radova: *Organizacija turske mornarice u XVI stoljeću*; *Trgovačke veze Bosne s mletačkom Dalmacijom*; *Dva priloga povijesti šibenske trgovine sredinom XVII stoljeća* (1976); *Vrana pod turskom upravom* (1962); *Izvoz drva preko Obrovca krajem XVI stoljeća* (1974); *Medresa H. Ismaila Misirije u Sarajevu* (1937–1938); *Drniš XVI i XVII stoljeća* (1972); *Bosna u Napoleonovim vojnim planovima*; *Nin pod udarom tursko-mletačkih ratova* (1969); *Zadar i turska pozadina od XV do potkraj XIX stoljeća* (1965); *Transport goveda iz Bosne do Zadra i uloga trgovačkih konzula u Zadru u XVII i XVIII stoljeću*; *Prve kontramarke u talijanskom papiru prema materijalu iz naših krajeva* (1959); *Razvoj orijentalistike u Zagrebu*; *In memoriam Hamdija Kreševljaković 18. IX 1888 – 9. VIII 1959. godine*; *Trgovina Bosne i Hercegovine s lukama Dalmacije i Dubrovnika u XVII i XVIII stoljeću* (1962); *Natko Nodilo kao urednik Narodnog lista*; *Husrev-begov boravak i rad u Dalmaciji*; *Simpozij o narodnom preporodu u Dalmaciji*; *Zadar i Turci kroz stoljeća*; *Tursko-mletačko susjedstvo na Zadarskoj krajini XVII stoljeća*; *Izvoz bosanske robe preko splitske luke u XVIII stoljeću*; *Rječnik paleografskih naziva* (1946); *Trgovačke veze Bosne s Ankonom i Senegalijom u XVII i XVIII stoljeću*; *Kulturne ustanove bosansko-hercegovačkih muslimana*; *Historija bosanske Hrvatske*; *Šaranje svijeta o mubareć večerima*; *Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI i XVII stoljeću*. Na pojedinim autorskim člancima koji se nalaze u Traljićevoj zbirci nema datuma kada su napisani, zbog toga ne možemo sa sigurnošću utvrditi vrijeme njihovog nastanka.

Radovi drugih autora koji se čuvaju u arhivskoj zbirci Seida M. Traljića

Također, u arhivskoj zbirki Seida Traljića nalaze se radovi drugih autora: L. Thallocy, *O bosansko-hercegovačkom nazivu "beg"*, preveo E. Čolaković (1915); Osman A. Sokolović, *Sarajevski prekomorski trgovci za turske vlade* (1944); Muhamed Kantardžić, *Osnovi Mikata* (1937); V. Teplova, *Ruski zastupnici u Carigradu 1496.- 1891. godina*; V. Brovet, *O vodenim znakovima* (16. XII 1949); Gl. Elezović, *Derviški redovi muslimanski* (1924); A. Jutronić, *Bogumilstvo na Braču* (1930); Svet. St. Dušanić, *Polimanje i zadužbina Mehmed-paše Sokolovića u Poblaću kod Rudog, Hram-crkva koju je Mehmed paša Sokolović izgradio svojoj majci hrišćanki* (1967); M. Mujezinović, *Fragmenti sidžila blagajskog kadije u kojem se nalaze i podaci o cijenama mesa za 1701. i 1702. godinu* (1964); *Tekst natpisa na Višegradskom mostu, donji stariji natpis iz 1571. godine i gornji mlađi natpis iz 1577. godine*; Š. Sarajlić, *Po istočnom Sredozemlju : Put u Egipat* (1939); H. Šabanović, *Gramatika turskog jezika* (1943). Ć. Truhelka, *Ko je bio slikar fojničkog grbovnika?* (1889); Jovan M. Tomić, *Naselje u Mletačkoj Dalmaciji*, Niš, 1915; Hamdija Kreševljaković, *Požari u Sarajevu do 1879. godine*; Miloš Škarica, *Hrvati u bici kod Arcole-a 1796. godine; Proizvodnja soli na Pagu u prvoj polovici 17. stoljeća*, Zadar (1958).

Osim navedenih tekstova Arhivska zbirka Seida M. Traljića sadrži i mnogobrojne dokumente od kojih izdajamo:

a/ Prijevodi vakufnama i drugih dokumenata na bosanskom jeziku

Vakufname su nastale u periodu od 1582. do 1875. godine i odnose se na gradove: Čajniče, Foču, Konjic, Jajce, Mostar, Banju Luku, Stolac, Gradačac, Zvornik, Rogaticu, Bijeljину, Prusac, Sarajevo, Kladanj, Višegrad i Travnik. Donosimo popis dokumenata (vakufnama, hududnama, berata, fermana, testamenta, hudžeta, ilama, murasela i obračuna) u prijevodu Seida Traljića koji, prema našem istraživanju, nisu objavljeni: Vakufnama bosanskog sandžakbega Mustafa-bega za zadužbine u Rudom, Foča? sredinom muharrema 966. – 24.10.-2.11.1558. godine; Hududnama darsuseade Mustafagina čifluka koji se kani uvakufiti, Jajce, početkom rebi’u-l-ahira 999. – 28.12.1590.-6.1.1591; Vakufnama hadži Balije, sina Mehmedova, Mostar, početkom rebi’u-l-evvela 1021. – 2-11. maja 1612. godine; Ferman sultan Mehmeda, sina Ibrahimova, kojim se obnavlja mulk-nama Mustafa-paše Sokolovića. Carigrad, krajem... II 1065. – 27.2.1655. godine; Kajd defteri-hakanije na Rudo kao Mustafa-pašin vakuf, Carigrad, 21. redžeba 1191. – 25.8.1777. godine; Berat sultan Mehmeda kojim se postavlja turbedar s plaćom Kaimina turbeta u Zvorniku,

Carigrad, 7. redžeba 1234. – 2.5.1819. godine; Berat sultana Mehmed-hana kojim se dodjeljuju novi prihodi šejh Mehmed-efendiji, turbedaru Kaimina turbeta u Zvorniku, Carigrad, 14. redžeba 1234. – 9.5.1819. godine; Berat sultana Selim-hana o plaći turbedara i zavijedara Kaimina turbeta u Zvorniku, Carigrad, 26. ševvala 1219. – 28.1.1805. godine; Testament hadži Osman-age Šarića iz Stoca za sahranu, Stolac, kraj muharrema 1254. – 16.-25.4.1838. godine; Hudžet mostarskog kadije o zamjeni kuće za mehkemu, Mostar, 7. rebi`u-l-ahira 1254. – 30.6.1838. godine; Vakufnama hercegovačkog mutesarifa Ali Galib-paše, Čajniče, 1257. – 1841. godine; Vakufnama Ahmed Seid-beg efendije iz Travnika, Jajce, 7. džumadel-ula 1262. – 2.5.1846; Testament Ebu Bekir-bega Gradašćevića, Gradačac, 28. rebi`u-l-ahir 1256. – 15.4.1847. godine; Vakufname hadži Rašid-age Jahjaefendića, Zvornik, 1281. – 1.3.1864. godine i Zvornik, 11. ramazana 1287. – 25.11.1870. godine; Vakufnama Murat-bega Brankovića iz Kovanja, Rogatica, 10. safera 1288. – 1.5.1871. godine; Vakufnama Džano-age, sina Omerova, Bijeljina, 14. džumadel-uhra 1271. – 4.3.1855. godine; Vakufnama hadži Omera, sina Ebu Bekirova, Zvornik, 5. zul-ka`de 1280. – 12.4.1864. godine; Vakufnama Branković Murat-bega iz Rogatice, Rogatica, 11. ševvala 1283. – 16.2.1867. godine; Murasela prusačkog kadije o postavljenju novog mutevelije vakufa Labalo-zade Derviš Salih Rizai ef. u Gornjem Vakufu, Prusac, 17. džumadel-uhra 1283. – 27.10.1866. godine; Druga vakufnama hadži Abdurahim-spahije iz Jajca, Jajce 3. redžeba 1227. – 13.7.1912. godine; Vakufnama Paše Mula Ibrahima za vakuf u Kreševu, Sarajevo, 11. džumadel-ula 1254. – 2.8.1838. godine; Vakufnama hadži Muzaferije Abdul-Kadir efendije iz Sarajeva, Sarajevo, krajem ramazana 1197. – 19.-29.8.1783. godine; Vakufnama hadži Huseina, sina hadži Ahmedova za džamiju u Kladnju, Sarajevo 1. muharrema 1175. – 2.8.1761. godine; Vakufnama hadži Mustafa-age, sina Šahdan-age za zadužbine u Bosanskom Brodu, Derventa, 23. muharrema 1289. – 2.4.1872. godine; Ferman o stanju džamija u Bosanskom vilajetu i imenovanju hatiba džamije u Gornjem Pozvizdu, Carigrad, 4. rebi`u-l-ahir 1290. – 1.6.1873. godine; Vakufnama Jusuf-age Šibica za njegovu medresu u Banjoj Luci, Banja Luka, 13. ševvala 1290. – 4.12.1873. godine; Vakufnama bosanskog valije Mehmed Huršid-paše, Sarajevo 17. ševvala 1271. – 3.7.1855. godine; Ilam sarajevskog kadije o prenosu prihoda u D. Nišetu za džamiju u Sarač Ismailovoj mahali u Sarajevu, Sarajevo, 19. džumadel-uhra 1277. – 2.1.1861. godine; Vakufnama zvorničkih građana za mjesnu medresu, Zvornik, 21 rebi`u-l-ahir 1287. – 21.7.1870. godine; Vakufnama Fatime Ašide, kćeri Vejsil-age Imaretlića o njenim zadužbinama u Sarajevu, Sarajevo, 3. rebi`u-l-evel 1292. – 9.4.1875. godine i obračun Kara Mustafa-pašina vakufa u Rudom za 1272. – 1279. godinu, Sarajevo, početkom džumadel-uhra 1284. – 30.9.-9.10.1867. godine; dozvola za prolazak kapetana trgovačkih lađa austrijske države Žmirić kapetana (Ižmirić kapudan)

praznom lađom od 60 tona nosivosti kroz moreuz Crnog mora. Konstantinija (Istanbul), 20.6.1860. godine i dozvola izdata iz 1687. od mletačkih vlasti hajdučkim harambašama da mogu upadati u tursku zemlju, Istorijski zapisi 1954. godina, te Papino odobrenje iz 1488. godine pisano na talijanskom jeziku.

b/ Korespondencija

Tokom boravka u Zagrebu, Traljić je primao pisma od svojih prijatelja koji su tražili pomoć u različitim pitanjima. Ovdje navodimo: Pismo Misirlije Alije s grupom učenika Gazi Husrev-begove medrese 1945. godine, u kojem ga moli da se zauzme kod Ministarstva narodne prosvjete da svršenci muške medrese mogu upisati Medicinski fakultet u Sarajevu, zatim Ibrahima Trebinjca iz 1944. godine da urgira da se imenuje ispitno povjerenstvo za polaganje profesorskog ispita za vjeroučitelje islamske vjeronauke u Sarajevu, pisma Mehić Jusufa, Muhameda Kemure, te Alije Bejtica iz 1941. godine iz Rogatice, u kojem Seidu M. Traljiću čestita postavljenje za urednika Pokrajinskih vijesti pri Zagrebačkoj radio-stanici i moli da se raspita da li u Zagrebu postoji redakcija nekog lista koja bi željela suradnju s njim i poziv za saradnju u *Glasniku VIS*-a iz 1952. godine.

Jedan dio arhivskih dokumenata odnosi se na korespondenciju Seida M. Traljića s istaknutim pojedincima u Bosni i Hercegovini. Među njima su: Hamdija Kreševljaković, Alija Nametak, Abdurahman Nametak, Muhamed Hadžijahić, Muhamed Kantardžić, Alija Bejtić, Mehmed Handžić, Midhat Musakadić, Abdurahman Hukić, Ibrahim Trebinjac, Munir Gavrankapetanović, Hamid Hadžibegić, Nedim Filipović, Šefik Bešlagić, Ivan Lovrenović, Fikret Ibrahimpašić, Edhem Mulabdić, Salih Šabeta, Hamdija Hajdarhodžić, Jusuf Ramić, Hamdija Čemerlić, Salim Čatić, Šaćir Sikirić.

Također, u Traljićevoj arhivskoj zbirci nalaze se i pisma koja je primao iz Italije, Sovjetskog Saveza, Londona, Ohaja, Pariza, Sofije, Amsterdama, Prištine, Hrvatske i Srbije. Među osobama koje su slale pisma su: Emmio Maserati – Trst, Muhamed Trnava – Priština, Renzo Paci – Senegallia, Frank Carter – London, Fadil Merhemić – Ohajo, Todor Paskalin – Sovjetski Savez, B. van Ginneken van de Kastele – Amsterdam, Hristo Dermenžiev – Sofija, Vilijam Maršal – London, Muhamed Trnava – Pariz, Vladimir Mošin – Srbija, Eta Zelić – Hrvatska, Grga Novak – Hrvatska, a u zbirci su i mnogobrojna druga pisma.

c/ Članci koji tretiraju različitu tematiku

Za potrebe naučnoistraživačkog rada Seid M. Traljić je marljivo sakupljao članke različitog sadržaja, objavljene u tadašnjim časopisima i novinama

ma. U njegovoj arhivi ostali su sačuvani: rad Muhameda Hadžijahića iz 1969. godine, u kojem se govori o običajima koje su bosanski Muslimani naslijedili od bogumila, kao što je obavljanje molitve za kišu u određenim danima i mjestima, rad o Murad-begu Tardiću, najbližem saradniku Husrev-bega i prvom upravitelju njegovih zadužbina; nekoliko članaka koji govore o Jevrejima u Dalmaciji i Sarajevu; više radova Vjekoslava Klaića i Šime Ljubića; radovi koji govore o pomorskoj bici kod Lepanta 1571. godine između turske flote s jedne i kršćanskih saveznika s druge strane. Tu su i članci iz časopisa: *Novi Behar*, *Bosanska vila*, *El-Hidaje* i drugi, te isječci iz različitih novina, kao što su: *Oslobođenje*, *Vjesnik*, *Politika*, *Slobodna Dalmacija*, *Borba*, *Hrvatski književni list*, *Književni tjednik*, *Narodni list*, *Hrvatski dnevnik*, *Hrvatski narod*, *Novi list*, *Jugoslavenski list* i dr. Navodimo tematiku nekih od ovih sačuvanih natpisa: zabilješka da se 13. augusta 1716. godine na rijekama Bosni i Vrbasu pojavio led, da je Sarajevo 24. augusta 1777. godine bilo zahvaćeno snježnom olujom, zatim: jedan nekodificirani trgovački zakon od prije tri i po stoljeća, poznat kao Hamza-efendijina risala; prepis iz arapskih novina "Ahram", od 29. 6. 1944. godine o tome da muslimani Bosne i Hercegovine podnose najstrašnije nepravde, koje se očituju u umorstvu, razaranju, ugnjetavanju i proganjanju; novinski članak iz 1961. godine u kojem se govori o starom Maškovića hanu u selu Vrani kod Biograda na Moru kao jedinom sačuvanom spomeniku turske arhitekture na području Dalmacije iz XVI stoljeća, nazvanom po čuvenom turskom admiralu Jusufu Maškoviću; novinski članak u kojem se govori o gregorijanskom kalendaru koji je usvojen 1582. godine i drugim kalendarima.

d/ Skripte

U arhivi Seida Traljića nalazi se i nekoliko skripti. Jedna od njih (čiji je autor nepoznat) sadrži podatke o imenima sarajevskih ulica, o osobama, porodicama i pojmovima po kojima su dobile nazive. Ova se skripta razlikuje od knjige koju je napisao Alija Bejtić *Ulice i trgovi Sarajeva*. Također, sačuvane su i skripte Tajiba Okića pisane na turskom jeziku.

e/ Ostala arhiva Seida Traljića

U veoma bogatoj i raznovrsnoj arhivskoj građi iz privatne biblioteke Seida Traljića nalaze se i drugi materijali koje smo u ovom sumarnom pregledu podveli pod zajednički imenitelj ostale arhive. Među njima ističemo: Pisma koja svjedoče o zločinima nad muslimanskim stanovništvom, a koje su počinili četnici u Drugom svjetskom ratu na području istočne Bosne; Roman pod naslovom *Devedeset i pet posto istine*. U romanu se opisuje udaja

Omerbegove Nefise, koja se početkom jeseni 1943. godine udala iz Rogatice u Višegrad; zatim se opisuje napad četnika s talijanskom vojskom na Višegrad³; roman na kojem nema podataka o naslovu, piscu, kao ni podataka kada je pisan i da li je štampan i sl.; izvještaj u kojem se govori o posjeti hafiza Muhamed-ef. Pandže Zagrebu 1944. godine i zločinima nad muslimanima koje su počinjeni u Bosni i Hercegovini u periodu 1941–1942. godine; pismo upućeno 1939. godine egipatskom kralju od nepoznate osobe iz Jugoslavije s prijedlogom uspostave trgovine između Egipta i Jugoslavije; otvoreno pismo iz 1971. godine o stanju u Islamskoj zajednici, u kojem grupa muslimana izražava zabrinutost za stanje muslimanske zajednice; pismo iz 1942. godine u kojem se opisuju zvjerstva pravoslavno-srpskog pučanstva u Kotaru fočanskom izvršena nad muslimanima ovoga kotara; pismo prozelitskog sadržaja koje je 1941. godine uputio biskupov tajnik fra Kruno Brkić iz Banje Luke odvjetniku Milanu Sedleckom u Bosansku Dubicu; pisma Mihovila Pavlinovića pisana u periodu od 1864. do 1884. godine; dopisi Hrvatskog muslimanskog društva u Zagrebu iz 1941. i 1942. godine upućeni Ulema medžlisu u Sarajevu u kojima se traži da se tadašnji imam g. Ismet Muftić ukloni sa ovoga položaja; više dokumenata iz Historijskog arhiva u Zadru koji su poznati kao Dragomanski spisi⁴; bečki spisi pisani na njemačkom jeziku, u kojima su predstavljeni ustav i uprava Osmanskog Carstva koju je prikazao Joseph von Hammer, Beč 1815. godine (prvi dio: državni ustav, drugi dio: državna uprava); imena Bošnjaka koji su obavljali značajne vojne i civilne funkcije u Osmanskom Carstvu u periodu 1484–1754. godine, zapisani u formi fiša (Mustafa paša Pljako, Sulejman paša Bošnjak, Hasan paša, Uludž Meleć Mehmed paša, sin Bošnjaka Sulejman paše, Ahmed paša Hercegović, sin Hercega Stefana Vukčića-Kosače, Ali paša Brko, rodом iz Bosne, Derviš Mehmed paša, Halil paša, rodом iz Bosne, Davud paša (Kara), rodом iz

3 Po našim saznanjima roman *Devedeset i pet posto istine* nije objavljen.

4 Dragoman je tumač i posrednik u pismenoj i usmenoj komunikaciji bosanskih aga i paša te predstavnika mletačke vlasti u Dalmaciji. Djelovao je pri uredu generalnoga providura za Dalmaciju i Albaniju. Za školovanje dragomana Venecija je već u XVI. st. osnovala u Carigradu posebnu školu nazvanu Bailaggio – *Giovani di lingua*. Takve tumače – dragomane mletačka vlast je dodjeljivala svojim kancelarijama koje su kontaktirale s Turcima. Njihova zadaća nije bila jedino da budu dobri prevoditelji. Često su bili i posrednici, te su prema dobivenim uputstvima generalnoga providura pregovarali s predstavnicima Osmanskoga Carstva, kao i s predstavnicima habsburškoga dvora. Sposobni dragomani bili su na velikoj cijeni i kod predstavnika osmanske i mletačke vlasti. Često su brojni funkcionari koristili usluge istoga dragomana. Oni su imali i ulogu specijalnih agenata koji su pribavljali informacije. Služba je uvedena u 16. stoljeću, a često više osoba istovremeno obavljaju tu službu pri uredu generalnog providura za Dalmaciju i Albaniju u Zadru. Njihova služba prestaje padom Mletačke Republike 1797. godine. Vid.: Ivana Čubela, *Mletački dragoman*, Zadar, 2002.

Bosne, bio je vezir u Visokoj porti, Ahmed paša Sarhoš, Ahmed paša Vojnik, Musa paša, rodom iz sela Vikoča kod Foče iz obitelji Vehabovića, Mustafa paša Tudždžar zade, rodom Sarajlija); proglasi iz 1850, 1862. i 1872. godine o kugi u Turskoj, goveđoj kugi u okolini Trebinja, otomanskom Livanjskom kotaru, o pojavi crnog prišta sa velikom žestinom na govedima u Bosni, okolini sarajevskoj; proklamacija na bosanskom i osmanskom jeziku u kojoj je objavljena opća amnestija sultana Murada V pobunjenicima Bosne i Hercegovine; bilješke o izvozu meda iz Sarajeva na Dubrovačku skelu 1757. godine (spisak osoba koje su izvezile med); Džemil Kapetanović iz Sarajeva ponudio je Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu na otkup divit koji je, prema navodima vlasnika, nabavljen oko 1850. godine u Sarajevu, a služio se njime njegov djed Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak prilikom skupljanja narodnih poslovice, pjesama, te podaci o Bosni u spisu popa Dukljanina.

Među arhivom nalaze se i lični dokumenti Seida Traljića i nekih drugih osoba (rodni listovi, iskaznice, indeksi, razglednice, čestitke i sl.).

f/ Sitne bilješke i lična arhiva

U arhivi Seida Traljića nalazi se i veliki broj bilješki koje smatramo značajnim za istraživače, kao što su: porodično stablo Gradaševića, bilješka o ruždijama u Bosni i Hercegovini s imenima muderrisa i muallima koji su predavali u pojedinim ruždijama, te bilješke iz Kaptolskog arhiva u Zadru. U ovom dijelu arhive navodimo i nekoliko fotografija sa sljedećim sadržajem: Turski vojni službenici obučeni u posebnu odjeću koja predstavlja funkciju koju su u turskoj mornarici obnašali; fotografije nastale u Zagrebu i Ljubljani 1939, 1940. i 1958. godine; fotografija crkve sv. Ante iz Drniša, nekadašnje džamije s kupolom, prije 1950. godine; fotografija ostatka minareta neke džamije u drniškoj tvrđavi; fotografija stare kule na Gradini u Drnišu; fotografija Sarajeva i Gazi Husrev-begove džamije; fotografija seljačke kuće u Hercegovini. U ovom odjeljku bilježimo i sljedeće: putopis Šemsudina Sarajlića iz 1939. godine koji opisuje putovanje na relacijama Sarajevo – Dubrovnik, Dubrovnik – Aleksandrija, Aleksandrija – Kairo, Kairo – Damask, Damask – Beograd, Zemun – Sarajevo; dijelovi Bašeskijinog ljetopisa; Trakošćanski ljetopis na talijanskom jeziku; Ljetopis Petra Keglevića; geografska karta Srbije 1:600.000, G. Freytags, knjižara C. Cappon, Sarajevo; tekstovi iz poezije Marina Bege posvećeni Marku Maruliću, ocu hrvatske književnosti, prigodom otkrivanja njegova spomenika u Splitu 1926. godine (Al-Maragi, Čudo na Sakariji, Amanullah, Abdel-Kerim, Baltadži, Besa, Kralj Husein, Jildiz, Tadž Mahal, Enver-paša, Vehabije, Riza Šah, Mosul, Na Nilu, Džemaludin Afgani i druge pjesme); opći pregled rada izvršenog kod sređivanja rukopisa

Ivana Luciusa u periodu od 1949. do 1954. godine; bibliografija znanstvenih radova o obrtničkim organizacijama u Dalmaciji (Ivan Milčetić, „Hrvatska glagoljska bibliografija“, *Starine* XXXIII, 1911, str. 461, 462 i 463); berat⁵ šejhu Ahmedu, vaizu iz Mostara, izdan na prijedlog h. Mehmed-paše, vezira bosanskog; ferman⁶ iz 1790. godine, kojim se na molbu nekog Saliha opraštaju daće na baštinu u Jadru za Musa pašinu džamiju i mekteb u Novoj Kasabi; bujuruldija⁷ iz 1813. godine, kojom se nalaže Fejzullah-begu Dženetiću da ponese posebnu količinu municije iz Sarajeva u Zvornik; izvodi iz sidžila Sarajevskog šerijatskog suda u kojima su zapisana imena bosanskih namjesnika od proglašenja Bosne pašalukom; zapisi iz Muhimme deftera⁸ u periodu od 1760. do 1773. godine; teskere⁹ iz 1752. godine; šikajet defteri¹⁰ u kojima su zabilježeni događaji u periodu od 1701. do 1784. godine; zapisnici s raznih sastanaka tijela i organa u kojima je bio angažovan Seid M. Traljić; biografije dr. Asima Musakadića, iz 1980. godine i Hamdije Kreševljakovića, 18. 9. 1888 – 9. 8. 1959. godine; Priručnik Leksikografskog zavoda FNRJ iz 1952. godine; diplomski rad Aleksije Računice, *Povijesne crtice iz prošlosti Skradina* itd.

Zaključak

Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu u arhivskoj zbirci posjeduje bogatu personalnu građu istaknutih naučnih radnika. Među njima skrećemo pažnju na arhivsku građu iz biblioteke Seida Mustafe Traljića, koju je njegova porodica 2019. godine poklonila Biblioteci. Značaj ove građe je tim veći što sadrži historijsku građu s područja Dalmacije osmanskog perioda. Riječ je o prijevodu mnogih dokumenata (vakufname, fermanni, berati, popisi, izvještaji) koje je Seid M. Traljić sakupljao tokom svog radnog vijeka u institutima, zavodima i fakultetima Hrvatske. Ovim je Biblioteka došla u posjed važne

5 Diplome o postavljanju na neku dužnost. Vid.: Hatidža Čar-Drnda, „Zbirka sidžila Gazi Husrev-begove biblioteke“, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, knj. XIII-XIV, Sarajevo, 1987, str. 54.

6 Sultanske naredbe i instrukcije. Ibid.

7 Akti namjesnika provincija. Ibid.

8 Registri hitnih i važnih poslova; u njima se bilježe najvažnije političke, vojne, društvene i ekonomske odluke koje se odnose na unutarnja i vanjska pitanja o kojima se raspravlja na sastancima Carskog divana. Vid.: Önder Bayir, „Važnost osmanskih arhiva s aspekta proučavanja Rumelije“, s turskog: Elma Korić i Adnan Kadrić, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, knj. XXXI, Sarajevo, 2010, str. 45-64.

9 Pismene obavijesti, isprave, potvrde ili osobni dokumenti. Vid.: Aiša Kurbarović, „Teskere kao istorijski izvori osmanske provenijencije u arhivu Istorijskog instituta Crne Gore“, *Istorijski zapisi*, godina XCII, 3-4/2019, str. 119-126.

10 Knjiga žalbi. Vid.: Fazileta Hafizović, „Triplex confinium – osmanska strana u prvim godinama nakon razgraničenja 1700. godine: Muhimme Defterleri“, *Zbornik Drage Roksandića*, Zagreb, 2019, str. 89-95.

arhivske kolekcije, a njeni korisnici i istraživači historije ovih područja dragocjene dokumente koji su do sada bili nedostupni javnosti.

Seid M. Traljić's Archival Collection

Summary

The name of Seid M. Traljić, a historian and dedicated researcher in the field of the cultural history of Bosnia and Herzegovina and the neighboring countries, was known and recognized not only in former Yugoslavia but also in European historical science and oriental studies. Towards the end of July 2019, his daughter, Mrs. Saida Traljić, gave her father's private library as a gift to Gazi Husrev-beg's Library. In addition to a large number of books, the library of Seid M. Traljić also contains 2427 archival items, namely several thousand documents. In this paper, we give an overview of archival material from the library of Seid Mustafa Traljić, with a note that the material has been archived and made available to users of the Library.

Keywords: Seid M. Traljić, GHB (Gazi Husrev-beg's Library) Archives, the Cultural History of Bosnia and Herzegovina, Gazi Husrev-beg's Library

